

A könyv olvasmányos, érdekesítő és vonzó. Kár, hogy a szerző itt-ott megszakítja Bakos életét, hogy kapcsolatainak seregét bemutassa szinte oldalszámra menő névjegyzék beiktatásával, nemcsak az olvasmányosság kárára (az olvasó beleélésének szempontjából tekintve azt), de azért is, mert — félek — ezáltal valószínűtlenné válnak a helyek — a való, igaz konspirációs pártműködés szempontját tekintve. Lehetett így, bizonyára így is volt, de felmerülhet bennünk a gondolat: nem válik-e feltűnővé az, akit vagy százan keresnek fel nap mint nap lakásán mint központi helyzetű pártembert?! És tekintet nélkül — a közbeeső pártszervezetekre, fórumokra?! Igaza lesz a szerzőnek: így volt, így lehetett Bakos esetében, Cseh Károly esetében. De ezt jó lenne valószínűbbé tenni, megmagyarázni. Ennyit a könyvről magáról.

De a »szabadkai műfaj« most tapasztalt új jegyein elgondolkodva, fel-felmerült bennem egy-egy olyan gondolat, amelyet a műfaj művelőinek meg kellene talán szívélniök.

Az egyik gondolatot talán így fogalmaznám meg: Egyre több dokumentumriport jelenik meg irodalmunkban — a dicső közelmúltból. Vajon mindvégig, mindegyikben szükség van-e még — főleg lesz-e még? — az általános munkásmozgalmi keretre? Nem fogjuk-e ezáltal egyre inkább megismételni magunkat? Nem tesszük-e ezáltal hamarosan unalmassá a műfajts a forradalmi portrékat általában is? Hacsak nem mélyítjük el ezt a keretet; hacsak azt is nem tesszük emberivé, irodalomná! Akár magát a forradalmi portrét is, amelyet hamarosan már nem tudnék elképzelni a hős gondolatmenete, érzésvilága, lelki élete, élményei nélkül.

A másik gondolatot már írásom elején felvettem: szükség van-e a rengeteg névre, adatra, felsorolásra akár egy komoly történelmi tanulmányban is, ahol talán a lábjegyzetek közé tehetnénk java részét? Anál inkább egy szabadabb (szabadkaibb) műfajú életrajzírásban, dokumentumriportban.

Hacsak nem azért, hogy ezáltal is fényt vessünk hősünk életútjára, külső és belső harcaira.

LŐRINC PÉTER

EGYÜTT A FORRADALMI HARCBAN

MILENKO BELJANSKI: *Mađari somborskog kraja u borbi protiv fašizma.*
A szerző kiadása, Zombor, 1973.

A régi Jugoszláviában kisebbségi sorsban élő magyarság helyzetéből kell kiindulni, hogy teljes értékében fölmérjük azoknak a jugoszláviai magyaroknak az osztályharcban tanúsított magatartását és helytállását, akikről Milenko Beljanski *A Zombor környéki magyarok harca a fasizmus ellen* című könyvében ír.

A királyi önkényuralom, a súlyos gazdasági helyzet, a nemzeti megkülönböztetés, az egyoldalú földreform, a polgári pártok választási visszaélései és még számos más tényező állította az itt élő nemzeteket és a kisebbségeket szembe egymással. Az ellentmondások számon tartása mellett, másrészt mindvégig

jelen van ebben a világban az osztályharc, a munkásmozgalom, ahol találkozni a kizsákmányoltak, az elnyomottak és a munkástömegek.

Ilyen életkörülmények, életfeltételek között a tudatos osztályharc adja meg a választ arra, mi készítette a Zombor környéki — és az ország más területén élő — magyarokat arra, hogy fegyvert fogjanak a faszizmus ellen.

Nyilvánvaló az, hogy az osztályalapon végbemenő kiválasztódási folyamat úgy kezdődött, hogyan azt Milenko Beljanski megírja egy-egy munkásmozgalmi harcos forradalmár életrajzában.

Balla István már 1926-ban ott volt a bezárni mezőgazdasági munkások sztrájkjának szervezői között; 1942-ben kivégzik Zomborban. Nagy István életrajzában 51 év munkásmozgalmi és pártmunkáról ír a szerző.

Kiss Ernő 1932-ben lett párttag. Egy évvel később három évre ítélik. Életútja közös mindazokkal, akiket a Jugoszláv Kommunista Párt nevelt osztályharcosnak, forradalmárnak. Kiss Ernőt, a zombori körzeti pártbizottság titkárát Szegeden végezték ki. 1941. július 19-én 24 személyt tartóztattak le, kettő kivételével mind magyar. Szeptember 15-ig a letartóztatottak száma 196-ra növekszik. 1941. október 20-tól 1942. február 15-ig 335 személy ellen foganatosítottak eljárást, akik közül 113-at elítéltek. Beljanski nagy körültekintéssel felsorolja az üldözöttek, elítéltek és kivégzettek között a magyarokat. Ez a könyv a magyarokról szól, de nem elszigetelten, hanem a tragikus események és a népi forradalom történéseinek szerves részeként mutatja be a magyarok részvételét az osztályharcban és a faszizmus elleni harcban.

Milenko Beljanski könyvének nagy értéke — nemcsak a magyarság, hanem az itt élő nemzetiségek számára is — éppen az, hogy népi

forradalmunk harcosainak életrajzán át elmondja: a magyarság haladó része már a két háború között döntő szerepet vállalt az osztályharcban. Ez a tény hatványozottan érzékelteti ezt a feladatvállalást a magyarság életében. Ebben az osztályharcban a régi Jugoszláviában az államvédelmi törvénykezés, a királyi csendőrség, 1941-től pedig Horthy vérszírósága küldi halálba, börtönökbe, fogolytáborokba, büntetőszázadokba, a keleti frontra megölni a forradalmárokat.

A haladó szellemű magyarság valójában már a Híd c. folyóiratban, a Népszava, a Korunk, a Szabad Szó hasábjain harcot hirdet a faszizmus ellen és szervezője a Népfront-politikának. A régi Jugoszlávia népeket elválasztó politikája ellenére az 1941-es ellenállási mozgalom, a népfelkelés szervezői közül nem egy magyar. A több száz ember közül 14-et mindjárt a könyv elején mint bátor partizánt kiemeli a szerző. Utána következnek azok, akik 1943-ban estek áldozatul.

Sorolhatnánk tovább az adatokat annak igazolására, hogy Milenko Beljanski harcostársi önzetlenséggel, fáradhatatlan kutatói munkássága eredményeként mondja el, hogy a jugoszláviai magyarság osztályharcos tagjai a JKP megalakulásától kezdve, a Petőfi-brigád és más harci egységek hadi tetteiben, részesei a forradalmi küzdelemnek. Az I., II., III. hadsereg kötelékében, majd a vajdasági brigádokban több mint 7000 magyar harcosról ad számot ez a kiadvány.

Megjelent egy könyv — ahogy a szerző mondta: szerbhorvát nyelven, cirillbetűkkel a magyarokról —, fel kell hogy figyeljenek rá és számon kell hogy tartsák mindazok, akik népi forradalmunk hagyományai nyomán a nemzetek és nemzetiségek békés, egyenrangú környezetében munkájuk eredményéből élnek.

URBÁN JÁNOS